

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of International Social Research
Cilt: 10 Sayı: 53 Volume: 10 Issue: 53
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581
http://dx.doi.org/10.17719/jisr.20175334098

ÇUKUROVA YÖRESİNDE ANMA, KUTLAMA VE BAYRAMLAR MEMORIALS, CELEBRATIONS AND FESTIVALS IN ÇUKUROVA REGION

Zekiye ÇAĞIMLAR*

Öz

Çukurova yöresi Akdeniz bölgesinin doğusunda olup, Adana merkez olmak üzere doğuda Hatay, batıda Mersin'e kadar uzanan bölgeyi içine almaktadır. Bölge doğunun batıya giriş kapısı niteliğindedir. Bu nedenle de kültür dokusunda hem doğulu hem batılı özellik kendini göstermektedir.

Yörede Türk-Müslüman/Sünnî, Türk-Müslüman/Alevi, Arap-Müslüman/Sünnî, Arap-Müslüman/Alevi, Arap-Hıristiyan, Ermeni ve Yahudiler yüzlerce yıldır birlikte yaşarken, Anadolu'ya sığınan Çerkezlerin, Bulgaristan'da zulme uğrayıp Türkiye'ye gelen Bulgaristan'dan göç etmiş Türklerin, Yunanistan'dan mübadele ve sonrasında Türkiye'ye gelen Yunanistan'dan göç etmiş Türklerin, Kazakistan'dan 1950'li yıllarda kaçıp Türkiye'ye sığınmış olan Kazak Türklerinin de yerleştirildikleri yerlerden birisi Çukurova olmuştur. Bu kadar renkli inanç dokusu yörenin kültür dokusunun da renkli olmasını sağlamıştır. Derleme, kaynak kişiyle yüz yüze görüşme, yazılı kaynak taraması şeklinde yapılan çalışmada da yörenin anma, kutlama ve bayramlarındaki uygulamalar ele alınmıştır.

İnançların barış içinde yaşadığı bu coğrafyada yapılan çalışma yörede kutlanan ve anılan günlerin daha az bilinenleri üzerinde daha fazla durularak hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çukurova Yöresi, Anma, Kutlama, Bayram, Halk Kültürü.

Abstract

The Çukurova region is in the east part of the Mediterranean region involving the region which extends to Hatay in the east and Mersin in the west and Adana in the center. The area is considered as the gateway of east to west. For this reason, both eastern and western characteristics are manifest in the culture.

As Muslim / Sunni, Turk-Muslim / Alawi, Arab-Muslim / Sunni, Arab-Muslim / Alawi, Arab-Christian, Armenian and Jewish people have lived together for hundreds of years in the area, Circassia's who took shelter in Anatolia, Turks who had been persecuted in Bulgaria and emigrated from Bulgaria coming to Turkey, Turks who had emigrated from Greece coming from Greece to Turkey after the exchange of Greece, the Kazakh Turks who escaped from Kazakhstan in 1950s and had taken shelter to Turkey were also settled in Çukurova. This colorful belief texture has also made the cultural texture colorful. The implementations of the memorials, celebrations and festivals were handled in the study which is done by compilation, face-to-face interview with the source person, analysis of written source.

The study that is held on this geography where beliefs live in peace has been prepared by focusing more on the less known of the days celebrated and remembered in the region.

Keywords: Çukurova Region, Commemoration, Celebration, Bayram, Folk Culture.

Giriş

Çukurova yöresi Akdeniz bölgesinin doğusunda olup, Adana merkez olmak üzere doğuda Hatay, batıda Mersin'e kadar uzanan bölgeyi içine almaktadır. Bölge tarih olarak bakıldığında milattan önceki dönemlere kadar gitmekte ve tarihin her döneminde de askeri, siyasi, kültürel bakımdan stratejik önem taşımıştır. Bölge doğunun batıya giriş kapısı niteliğindedir. Bu nedenle de kültür dokusunda hem doğulu hem batılı özellik kendini göstermektedir. Ayrıca farklı inanış ve etnik yapıdan insanların yörede yüzlerce, belki binlerce yıldır yan yana yaşamış/yaşıyor olması da yörenin kültür dokusuna diğer yörelerde kolay kolay rastlanmayacak bir ayrıcalık kazandırmıştır. Yörede Türk-Müslüman/Sünnî, Türk-Müslüman/Alevi, Arap-Müslüman/Sünnî, Arap-Müslüman/Alevi, Arap-Hıristiyan, Ermeni ve Yahudiler yüzlerce yıldır birlikte yaşarken, Anadolu'ya sığınan Çerkezlerin, Bulgaristan'da zulme uğrayıp Türkiye'ye gelen Bulgaristan'dan göç etmiş Türklerin, Yunanistan'dan mübadele ve sonrasında Türkiye'ye gelen Yunanistan'dan göç etmiş Türklerin, Kazakistan'dan 1950'li yıllarda kaçıp Türkiye'ye sığınmış olan Kazak Türklerinin de yerleştirildikleri yerlerden birisi Çukurova olmuştur. Kimisi etnik, kimisi inanç bakımından, kimisi de yüzlerce yıl bambaşka topraklarda yaşamış olma bakımından kendine has özellikler taşıyan topluluklar yurttaş olma bilinci, insan olma erdeminin getirdiği hoşgörü ve saygı ile örnek gösterilecek, örnek alınacak bölge özelliği göstermektedir. Yörede bulunan bu inanç ve gelenek zenginliğinden Müslüman ve sünnî olanların anma ve kutlamaları ortaklık göstermekte ve yaygın olarak da bilinmektedir.

* Yrd. Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü.

Bu nedenle çalışma yörede kutlanan ve anılan günlerin daha az bilinenleri üzerinde daha fazla durularak hazırlanmıştır.

1. Çukurova Yöresi Ermenilerinin Bayram, Anma ve Kutlamaları ile Bu Kutlamalarda Uygulanan Geleneksel İnanç ve Pratikler

Ermeniler, MS 301 yılında "Aydınlatıcı" (Lusavoriç) lakabıyla anılan Aziz Grigor/Krikor'un öncülüğünde Hristiyanlığı benimseyen ilk ulus-toplumdur. Ancak İstanbul merkezli Bizans kilisesi ile Ermeni kiliseleri arasında doğan doktrin farkları ve siyasi çekişmeler nedeniyle Ermeni kilisesi 451 yılında Ortodoks/Katolik dünyasıyla yolunu ayırarak ayrı bir ulusal mezhep olarak örgütlenmiştir. Ermeni Apostolik Kilisesi adını alan ulusal kilise, Batılı kaynaklarda (Ermeni kilisesinin kurucusu olan Aziz Grigor'a atfen) Gregoryen adıyla da anılır. Ermenilerin çoğunluğu Ermeni Apostolik Kilisesine mensuptur.¹

Gağant : Ermenilerin yılbaşına verdikleri isimdir. Gağantta zengin bir ziyafet sofrası kurulur, bu sofranın etrafında bütün bir aile toplanır. Yeni yılın ilk günü mutlaka erkekler iş yerlerine giderek yanlarında götürdükleri narı bir yıl boyunca bereket getirmesi dileği ile kırıp, taneleri etrafa serperler.

Dzununt: Ermeniler, Noel'i, yani Doğu Yortusu'nu, diğer Hristiyan mezheplerden farklı olarak, Vaftiz Yortusu ile birlikte 6 Ocak tarihinde kutlar. Ermeni çocuklar, 5 Ocak gecesi "Melkon, Kaspar yev Bağdasar, avedis" şarkısını söyleyerek evleri dolaşır ve İsa'nın doğumunu müjdeliler. Çocuklara küçük hediyeler ve bahşiş verilir. Melkon, Kaspar ve Bağdasar, İsa doğduktan hemen sonra hediyelerle onu ziyarete gelen üç çobandır. Doğu Yortusu'nda aile bir araya gelir ve o gün akşam yemeğinde mutlaka balık yenir.

Katolik Ermeniler ise Doğu Yortusu'nu, diğer Katolikler gibi, 24 Aralık'ı 25'e bağlayan gece ve 25 Aralık'ta kutlar.

Diyarıntaraç: Eski Ahit'te "İlk doğan her erkek çocuk Rab'be adanmış sayılacak" denir. İsa da buna uygun olarak sünnet edildi ve kırkında Kudüs'teki tapınağa götürüldü. Ermeniler, İsa'nın doğumunun 40. gününü ve tapınağa sunuluşunu 14 Şubat'ta kutlar. Yortu arifesinde, günbatımında, kilisedeki kutsal sofranın üzerindeki mumdan alınan ışık, ellerinde mum tutan halka dağıtılır. Bu ışığın tüm uluslara yönelik olduğunu vurgulamak için doğu, batı, kuzey ve güneye dönülerek kutsama yapılır. Halk kilisede yaktığı mumu söndürmeden götürür ve evindeki mumu onunla yakar. Bu, o ailenin Rab İsa tarafından aydınlatıldığı ifade eder. Diyarıntaraç, halk arasında "ateş gecesi" olarak da bilinir.

Vartanants: O dönemde ateşe tapmakta olan İranlılar'ın, Hristiyanlığı seçen Ermeniler'le MS 451 tarihinde yaptığı din savaşının anısına 22 Şubat'ta. Aslında savaş kaybedilmiştir. Ancak Başkumandan Vartan'ın efsanevi cesareti, halkın, orduyla omuz omuza savaşması ve savaşın sonunda yine Hristiyan kalmış olması nedeniyle bu savaşın Ermenilerin tarihinde, büyük zaferlerden daha önemli bir yeri vardır. Vartanants Günü'nde, savaşta yitirilen bini aşkın insanın anısına, herhangi bir kutsal güne bağlı isimleri olmayanların isim günü kutlanır.

Pun Paregentan: Ermeniler, Şubat ayının ikinci yarısında belirlenen Büyük Oruç'un arifesinde Pun Paregentan adı altında karnavalı kutlar. Günbatımıyla Medz Bahk'a (Büyük Oruç) girilir. Bu tövbe dönemidir, amacı dua ve oruçla yürekleri sınavıp, inananları Diriliş Yortusu'na hazırlamaktır. Pun Paregentan'da yenir, içilir, eğlenilir. Herkes çeşitli kılıklara girip, komşularına, arkadaşlarına şakalar yapar. Büyük Oruç 7 hafta (50 gün) sürer. Bu sürede hayvansal gıda alınmaz. Günde tek öğün, akşam duasından sonra, sadece sebze ve tahıl yenir. Düğün yapılmaz, eğlence düzenlenmez. Hemen her kilisenin özel günü vardır, buralarda ayinler yapılır, halk kiliseleri ziyaret eder. Büyük Oruç'ta dargınlar barıştırılır, yoksullara erzak yardımı yapılır.

Avak Şapat: Ermenilerin "Büyük Hafta"sı... Pazartesten başlayarak (2001'de 9 Nisan) her gün, İsa'nın çarmıha gerilmesi süreciyle ilgili önemli bir olayın anısı yaşatılır. Perşembe, İsa'nın son akşam yemeği günüdür. Aynı gün akşamüstü ruhaniler, kilisede küçük çocukların ayağını yıkar. İsa Peygamber, son gününde, sevgisinin ve alçak gönüllüğünün bir simgesi olarak, havarilerinin ayaklarını yıkamıştır. Perşembe, İsa'nın Romalı askerler ve Yahudi görevliler tarafından tutuklanması anısına gece yarısına dek ayin yapılır. Halk arasında bu gece "Latsi Kişer" (Ağlayış Gecesi) olarak bilinir. O akşam, yeşil mercimek yenir, mercimeğin Meryem Ana'nın gözyaşlarını simgelediğine inanılır. Cuma sabahı İsa'nın Haç'a gerilmesi ve insanlığın günahları için ölmesi, akşamüstü kaya mezarına gömülmesi anısına ayinler düzenlenir.

Surp Zadik: Ermeniler, Paskalya Bayramı olarak bilinen Surp Zadik'te (İsa'nın Yeniden Diriliş Günü), "Kristos hariav i merelots" (İsa ölümlerden dirildi) ve karşılığında "Orhniyal e harutyun Kristos'i" (Kutlu olsun İsa'nın dirilişi) diyerek bayramlaşır. Surp Zadik'te (2001'de 15 Nisan) insanlar birbirlerine

¹ <http://ermeniarastirmalari1.blogspot.com/2008/09/ermenilerin-dini-inanc.html>

kırmızı yumurta armağan eder. Yumurtalar geleneksel olarak kırmızıya boyanır, ancak değişik renklerde boyanmış olanları da vardır. Yumurta dünyayı simgeler. Dış kabuk gökyüzünü, zarı havayı, akı denizleri, sarısı ise yeryüzünü... Kırmızı rengi ise İsa'nın kanının tüm dünyanın kurtuluşu için aktığını gösterir. Surp Zadik'te ayrıca saç örgüsü biçiminde paskalya çöreği yapılır. Ertesi gün mezarlıklar ziyaret edilir.

Hampartsum: Surp Zadik'in 40. gününde Ermeniler, İsa'nın göğe yükselişini, Hampartsum'u kutlar (2001'de 24 Mayıs). Aynı zamanda bu adı taşıyanların isim günüdür. Hıristiyanlık öncesinde, bir tür bahar karşılaşması, Hıdrellez olarak kutlanır ve Vicag (niyet) adını taşırdı. O tarihlerde, Vicag gününde gençler yaylalara çıkıp eğlenirler, kendi aralarında niyet çekerek bahtlarını öğrenirlerdi. Ermenilerin büyük bir bölümü, bu günde Hampartsum sofrasından marulu eksik etmez.

Vartavar, Vartivar: İnanişâ göre, tufan sonrasında Nuh gemiden iner, son kez hafif bir yağmur yağar, yaşam yeniden başlar. Ermeniler'in Hıristiyanlık öncesinden beri kutladıkları bayram, Hıristiyanlıkla birlikte, Baydzaragerbutyun Diarn Yortusu'yla (İsa Mesih'in Suret Değiştirmesi) birleşmiştir (2000'de 22 Temmuz). Çıktığı yüksek dağda, üç öğrencisinin önünde İsa'nın yüzü güneş gibi aydınlanmış, giysileri göz kamaştırıcı bir beyazlığa bürünmüş, yanında Musa ve İlyas peygamberler belirmiş, etrafı saran bir buluttan Tanrı'nın sesi yükselmiştir: "Sevgili oğlum budur. Ondan razıyım..." Vartavar, "vart" (gül) ve "var"dan (ışık saçan) türemiştir. Bu günde ibadet yerlerini ve çevreyi güllerle süsleme geleneği vardır. Nuh'un anısına, bu günde halk birbirini ıslatarak, "sulu" şakalar yaparak eğlenir.

Khacverats: Haç Yortusu. Ermeniler Kutsal Haç'ın özgürlüğüne kavuşmasının yıldönümü olan bu yortuyu 14 Eylül'e en yakın pazar günü kutlarlar (2000'de 16 Eylül). Pers İmparatoru Hüsrev, M.S. 610 tarihinde Herakleus'u yenilgiye uğratarak Kudus'ü işgal etmiş ve Kutsal Haç'ı İran'a götürmüştür. Bunun üzerine Herakleus Kutsal Haç'ı geri almak için büyük bir ordu kurarak Persler'le savaşır ve Hüsrev'i yener. Kutsal Haç 628 tarihinde tekrar Hıristiyanlar'a iade edilir. Bu olayın kutlandığı yortuda, Ermeni kiliselerinde pazar öğleden sonra törenler yapılır ve haç fesleğenlerle süslenir.

Tarkmançats: 404 yılında, Sahag Bartev ve Mesrob Maştotz adlı din adamları tarafından Ermeni yazısının bulunmasıyla, Ermeni kilisesi tarihinde "Altın Çağ" olarak tanımlanan dönem başladı. Surp Mesrob ve öğrencileri, Kutsal Kitap başta olmak üzere birçok eseri Ermeni diline çevirerek büyük bir aydınlanma ve kültür hareketi yarattılar; Yunanca ve Asurice'nin Ermeni kültürü üzerindeki egemenliğine son verdiler. Ermeniler bu nedenle, bu iki din adamını azizlik mertebesine yükseltti ve onları bir bayramla (Don Tarkmançats Vartabedats) anmaya başladı.

Ermenilerin kutladıkları dinî bayramların neredeyse hepsi değişken tarihlere sahiptir. Vartavar Bayramı, her sene Paskalya'dan 14 hafta sonra kutlanır. ² (K2, K3, K4, K5, K6)

2. Çukurova Yöresi Musevilerinin Bayram, Anma ve Kutlamaları ile Bu Kutlamalarda Uygulanan Geleneksel İnanç ve Pratikler

Musevi bayramları, Musevi takvimine göre hesaplanır Miladi takviminin 2011 yılı Musevi takviminde 5771 yılıdır. Çünkü Musevi takvimi Ay ve Güneş esasına göre çalışır ve Ay takvimleri Güneş takvimlerine göre yılda 11 gün daha kısa olduğundan, Bayramların hep aynı mevsime gelmesi için belli aralıklarla takvime 13. ay eklenir. Musevilikte bayram ve matem günlerinin tarihleri Musevi takvimine göre hesaplandığından bayramlar hep aynı tarihe gelmezler ama her zaman aynı mevsime denk düşerler.

Roş Aşana: Yahudilerin yılbaşına verdikleri isim. İbranicede Roş Aşana "yılın başı" veya "yılın birinci günü" demektir. Yahudilerin yeni yılı olarak bilinen Roş Aşana, Eylül ve Ekim ayları arasında bir güne denk düşer. Roş Aşana'da çalışmak yasaktır. Günün büyük bölümü sinagogda duada geçer, günlük olağan ibadet biraz daha uzun sürer. Yahudilerin çoğu için Roş Aşana bir iç gözlem, kendine bakış, geçmiş yılın hatalarını gözden geçirme ve yeni yılda yapılması gereken değişiklikleri planlama zamanıdır. Aile bireylerinin bir araya gelip birlikte yemek yemesine vesile olur. Bu bayramda, tatlı bir yeni yılı temsilen bala batırılmış elma yemek adettir. Ayrıca yeni yılda iyi dileklerin bol ve bereketli olması için nar da yenir. Diğer bir yaygın uygulama ise ilk günün sonunda su kenarına gidip, günahları simgesel olarak suya atma eylemi "Taşlık" dir.

Yom Kipur: Roş Aşana'dan sekiz gün sonraya denk gelen Yom Kipur Yahudi takviminin en önemli bayramıdır. Bazen başka hiç bir geleneği yerine getirmeyen birçok Yahudi bile bu gün suresince çalışmaz, oruç tutar ve sinagoga gider. "Yom Kipur" "kefaret, günah çıkarma günü" anlamını taşır. Ruhun arındırıldığı, geçmiş yılın günahları için özür dilendiği bir gündür. Yom Kipur'da sadece Tanrı'ya karşı

²<http://www.frmt.com/kultur/1166773-ermeni-bayramlari.html>,

<http://www.uzmantv.com/ermenilerin-kutladigi-dini-bayramlar-nelerdir>,

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Ermenistan>

işlenmiş günahlar af olur; başkalarına karşı işlenenler değil. Kişiyeye yapılan günahlardan kurtulmak için önce öbür kişiden özür dileyip yanlışları düzeltme yolu aranır. Bu, Yom Kipur'dan önce yapılmalıdır. Yom Kipur aynı Şabat günü gibidir, hiç bir iş yapılamaz. Yahudiler o gün yemek yememeli ve (su dahi) içmemelidir. Bu, önceki akşam güneş batmadan başlayıp ertesi gece biten 25 saatlik bir oruçtur. Talmud'ta ayrıca daha az bilinen başka kısıtlamalar da vardır. Yıkanmak, kozmetik veya parfüm gibi maddeleri vücuda sürmek, deri ayakkabı giymek ve cinsel ilişki Yom Kipur'da yasaktır. Fakat kısıtlamaların her hangi biri, hayati veya sağlıkla ilgili bir durum karşısında kaldırılır. Hatta dokuz yaşından küçük çocukların ve loğusalarnın (hamilelik süresince ve doğumdan 3 gün sonrasında kadar) oruç tutması kendileri istese bile yasaktır. Bayramın büyük bölümü sinagogda duayla geçer. Bu bayramda saflığı simgeleyen beyaz giysiler giymek adettir, beyaz insanlara günahlarının kar gibi paklanacağını hatırlatır. Bazı erkekler, ölümler birlikte gömüldüğü uzun beyaz gömlek (kitel) giyerler.

Pesah (Hamursuz bayramı): Hamursuz bayramı, Yahudi takviminin Nisan ayının 15'inde kutlanır. Tarihi ve zirai önemi olan üç büyük bayramın birincisidir (diğer ikisi Şavuot ve Sukot'tur). Zirai yönden İsrail'deki hasat mevsiminin başlangıcını temsil ettiği halde bayramın bu yönü fazla dikkate alınmaz. Pesah'ın öncelikli kutlaması, nesiller boyu süren kölelikten sonra Mısır'dan çıkış ile ilgilidir. Pesah sözcüğü İbranicede "geçmek veya atlamak" anlamında bir kökten gelir. Yahudi inanışına göre, Mısırlıların ilk doğan çocuklarını öldürmeye gelen Tanrı'nın Yahudi evlerini atlmasını simgeler. Pesah ayrıca bu bayramda Kudüs'teki tapınakta kurban edilen kuzuya verilen addır. Bu bayram Bahar Bayramı olarak da anılır. Pesah'la ilgili en belirgin gelenek Yahudi evlerin "Hamets"ten (mayalı hamur) arındırılmasıdır. Bu, Yahudilerin Mısır'dan aceleyle çıkarken ekmeklerinin mayalanmasına bile vakitleri olmadığını hatırlamak içindir. Ayrıca insanların içindeki "şişliğin" (kendini beğenmişlik, gurur) simgesel olarak çıkarılmasıdır. Pesah'ta yenilen buğdaydan yapılmış mamulün adı "Matsa"dır (hamursuz). Matsa mayasız ekmektir, un ve su karışımını çok çabuk pişirerek yapılır. Yahudilerin Mısır'dan kaçarken aceleyle pişirdikleri ekmek budur. Pesah'ın ilk gecesi Yahudiler aileleriyle birlikte, kendilerine hürriyetin önemini ve "köleliğe hayır" dediklerini hatırlatan, pek çok ritüelin uygulandığı bir yemek yerler. Bu bayramın diğer önemli bir mesajı da bütün yabancıları evine kabul etmektir, çünkü bu onlara atalarının Mısır'da yabancı olduklarını hatırlatır. Bu yemeğin adı, İbranice anlamı "düzen" olan "seder"dir. Çünkü bu gece Yahudilerin hikâyesi belli bir düzen'de anlatılır. Pesah yedi gün sürer. Baştaki ve sondaki günler çalışmak yasaktır.

Sukot Bayramı: Sukot bayramı Yom Kipur'dan beşinci günde başlar. Yılın en kutsal, en vakur bayramından en neşe dolu olanlardan birine geçmiştir. Tarihi yönden Sukot, İsrailoğullarının çölde geçici barınaklarda yaşayarak dolaştığı kırk yılı temsil eder. Zirai olarak Sukot hasat bayramıdır. Sukot kelimesi 'çardaklar' anlamına gelir ve "geçici barınaklara" gönderme yapmak için kullanılır. Yahudilere bu bayramda, çölde geçirdikleri kırk yılı hatırlamak için, çardakların altında yaşamaları buyrulmuştur. Sukot yedi gün sürer. Birinci ve ikinci günler çalışmak yasaktır.

İşıklar Bayramı Hanuka: Yahudilerin "yeniden adama" bayramı Hanuka, ayrıca ışıklar bayramı olarak da bilinir ve Yahudi takviminin Kislev ayının 25inci gününde başlayıp sekiz gün sürer. Büyük dini simgesi açısından değil, Noel bayramına yakınlığı yüzünden Batıda en çok bilinen Yahudi bayramıdır. Yahudi olmayan birçok kişi bu bayramı Yahudi Noel'i olarak düşünür. İbranicede "adama" veya "kutsama" anlamına gelen Hanuka, Yunan hükümdarı Antiokus IV'ün askerlerinin kutsiyetini kirlettiği Kudüs'teki kutsal tapınağın tekrar adanmasına işaret eder. Bir günlük yağın mucizevi bir şekilde sekiz gün yanmasını kutlar. Talmud'a göre, Yahudilerin Antiokus'un askerlerine başkaldırısının ardından tapınağı tekrar ithaf ettiklerinde ebedi ateşi yakmak için kullanılan kutsal yağdan sadece bir günlük yağ kalmıştı. Bir mucize sonucu bu yağ yenisi hazırlanana kadar sekiz gün boyunca yanmaya devam etti. Hanuka Roş Aşana, Yom Kipur, Sukot ve Pesah kadar önemli bir dini bayram değildir. Tek dini geleneği kandil veya mum yakmaktır. Mumlar, Menora ya da Hanukiya denilen dokuz kollu özel bir şamdanda, her gece için bir mum, ayrıca bir de onlara "hizmet" eden "şamaş" (hizmetkâr) yakılır.

Purim: Purim Yahudi takvimindeki en neşeli bayramlardan biridir. Yahudilerin eski İran'da yok edilmekten kurtulmalarını kutlar. Purim'in hikâyesi Eski Ahit'te "Ester'in Kitabı"nda anlatılır. Hikâyenin kahramanları eski İran'da yaşayan çok güzel bir genç Yahudi kızı olan Ester'le onu kızı gibi yetiştirmiş olan kuzeni Mordehay'dır. Ester İran kralı Ahaşveroş'un sarayına gelin gider. Ahaşveroş Ester'i bütün öbür kadınlarından daha çok sever ve onu kraliçe yapar. Bu süre içinde Mordehay'ın tavsiyesi ile kimliğini saklamış olan Ester'in Yahudi olduğunu bilmez. Hikâyedeki kötü adam Kral'ın bencil ve kibirli veziri olan Aman'dır. Aman, kendisinin karşısında eğilmeyen Mordehay'dan nefret eder ve bu nedenle bütün Yahudileri cezalandırmayı planlar. Kral'a, "Hükmettiğiniz diyarlarda kendi halkınızın içinde, farklı kanunlarla yaşayan ve Kral'ın kanunlarına boyun eğmek istemeyen bir zümre var. Bu kişilere hoşgörü Kralımıza yakışmaz." deyince Kral Yahudilerin kaderini Aman'a bırakır. Aman da bütün Yahudileri

öldürmeyi planlar. Durumu öğrenen Mordehay Ester'i Yahudiler adına Kral'la konuşmaya ikna eder. Bu durum Ester'i tehlikeye atar çünkü Kral'ın karşısına çağırılmadan çıkmanın cezası çoğunlukla ölümdür. Ester kendini hazırlamak için üç gün boyunca oruç tuttuktan sonra Kral'ın karşısına çıkar. Kral onu sıcak karşılar. Ester daha sonra Kral'a veziri Aman'ın Yahudilere karşı entrikasını açıklar. Yahudiler kurtulur ve Aman Mordehay için hazırlanmış olduğu darağacına asılır. Purim genellikle Mart ayına düşen, Yahudi takvimindeki Adar ayının 14'üncü gününde kutlanır. 13 Adar tarihi Aman'ın Yahudileri öldürmeyi planladığı, Yahudilerin hayatlarını kurtarmak için düşmanlarıyla çarpıştıkları gündür. Artık yıllarda iki Adar ayı olduğundan, Purim ikinci Adar ayında, Pesah'tan bir ay önce kutlanır. Purim sözcüğü "kur'a" anlamına gelir ve Aman'ın katliamın gününü saptamak için seçtiği kur'ayı temsil eder. Purim'de karnavalvari kutlamalar yapmak, temsil ve parodiler sahnelemek gelenekseldir. Purim'de diğer bayramlarda olan kısıtlamalar yoktur ancak bazı kaynaklara göre bayrama saygı olarak iş yapmamayı önerir.³ (K7, K8, K9, K10, K11)

3. Çukurova Yöresi Arap Hıristiyan Ortodoksların Bayram, Anma ve Kutlamaları ile Bu Kutlamalarda Uygulanan Geleneksel İnanç ve Pratikler

Hıristiyan Kilisesinde İsa ile ilgili kutlamaların büyük oranda artmasından sonra, başta İsa'nın annesi Meryem olmak üzere, bazı önemli Hıristiyan şahsiyetlerini anmaya yönelik bayram ve törenler de ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu bayramlarının çokluğu nedeniyle sadece Antakya Rum Ortodoks Kilisesinin bayramlarını ve Aziz anma günlerini tarihleri ile vermekle yetineceğiz. Bu bayramlar ve Aziz anma günleri Katolik Kilisesince de kutlanmaktadır.

a. Tarihi Değişmeyen Bayramlar

08 Eylül: Meryem Ana'nın doğumu,

14 Eylül: Kutsal Haç Bayramı/Çarmıh Bayramı (Salip): Tarım bayramı olarak da anılır. Klasik usullerle tarım yapanlar kış sebzesinin tohumlarını bu bayramdan sonra atarlar. Bayramdan önce atılan tohumların verim vermeyeceği, bayramdan sonra atılanların ise çok bereketli olacağı inancı hakimdir.

24 Eylül: İlk bayan şehit Azize Tekla'yı anma günü,

26 Ekim: Büyük Aziz Şehit Dimitrios'u anma günü,

01 Kasım: Yoksul yaşamış Azizler Kozma ve Damianos'u anma günü,

08 Kasım: Baş melekler Mikael ve Gabriel'i anma günü,

13 Kasım: İstanbul Patriği Aziz Altınağzılı Yuhanna'yı anma günü,

14 Kasım: Ünlü elçi Aziz Filipus'u anma günü,

21 Kasım: Meryem Ana'nın Tapınağa Sunuluş Bayramı,

25 Kasım: Azize şehit Katerina'yı anma günü,

27 Kasım: Büyük Şehit Aziz İran'lı Yakub'u anma günü,

04 Aralık: Barbara Bayramı (Bırbara) (Azize Şehit Barbara ve Aziz Baba Şam'lı Yuhanna'yı anma günü). Bu bayram diğerlerinden farklı bir şekilde kutlanır. Hıristiyanlar 4 Aralıkta, Nusayriler ise 14 gün sonra kutlarlar. Bu bayramda buğday, nohut gibi tahıllar haşlanır(ferike) üzerine şeker serpştirilir ve aile içinde yenilir. Genellikle yakın komşulara dağıtılır.

05 Aralık: Tanrısal doluluklu ve meshedilmiş Aziz Baba Sabbas'ı anma günü,

06 Aralık: Demre ve Likya episkoposu Aziz Baba Nikolavos'u anma günü,

09 Aralık: Azize Anna'nın Meryem Ana'ya Gebe Kalması Bayramı,

12 Aralık: Kıbrıs episkoposu mucize yapan Spiridon'u anma günü,

25 Aralık: Noel, Milad Bayramı (Miled) İsa Mesih'in Bedence Doğuşu Bayramı, dünyada Noel adıyla kutlanan bu bayram 24 Aralık'ı 25'ine bağlayan gece kutlanır. İsa Mesih'in doğum yıldönümüdür.

01 Ocak: İsa Mesih'in Sünnet Oluşu Bayramı ve Kapadokya başepiskoposu Büyük Basilio'su anma günü,

06 Ocak: İsa Mesih'in Ürdün nehrinde vaftizi (Epifanya Bayramı) nedeniyle kutlanan Vaftizci Peygamber Yahya Bayramı/Vaftiz Bayramı (Kiddes), 6 Ocak'ta kutlanır. Peygamber Yahya'nın (Yuhanna) İsa Mesih'i Ürdün Nehri'nde vaftiz ettiği gündür. Hıristiyanlar ve Aleviler aynı gün ve aynı adla kutlarlar.

³<http://www.turkyahudileri.com/content/view/722/277/lang,tr/>
http://www.minidev.com/kulturler/kulturler_yahudi_bayram1.asp
<http://www.sanaldainumara.net/merak-edilen-sorular-ve-cevaplari/75231-musevi-bayramlari.html>
http://www.turkcebilgi.com/ansiklopedi/musevi_bayramlari,
<http://www.webcanavari.net/yahudilik/musevi-bayramlari-t38096.0.html#ixzz1b9AD1S3u>,

- 17 Ocak: Aziz Baba Büyük Antonios'u anma günü,
02 Şubat: Mesih İsa'nın Tanrı'ya Sunulması (heykele girişi) Bayramı,
03 Şubat: Aziz İhtiyar Simeon'u anma günü,
17 Mart: Tanrı adamı Aziz Baba Aleksios'u anma günü,
25 Mart: Meryem Ana'ya Müjdeleme Bayramı,
23 Nisan: Aziz, ünlü, yengili Büyük Şehit Georgios'u anma günü,
21 Mayıs: Aziz Büyük İmparator Konstantin ve annesi Helena'yı anma günü,
24 Haziran: Vaftizci Yahya'nın Doğumu Bayramı,
29 Haziran: Aziz büyük elçiler Petrus ve Pavlus'u anma günü,

14 Temmuz: Evvel Temmuz (Musa'nın Havarileri Bayramı): Yöre halkı tarafından genellikle yaz bayramı diye bilinir. Nusayrilerde geleneksel olarak kurban kesenler dışında son yıllarda terk edilmeye başlansa da kırsal kesimlerde hala önemsenen bir bayramdır. Temmuz bayramı ilk çağlarda Fenikelilerin bereket tanrıçası Temmuz adına kutlanırdı.

- 20 Temmuz: Aziz Peygamber Elia'yı anma günü,
06 Ağustos: Rab İsa Mesih'in Görünümünün Değişmesi (Tecelli) Bayramı,
15 Ağustos: Meryem Ana Bayramı, Mesih İsa'nın annesi Meryem'in ölüm yıldönümüdür. Nusayriler ve Rum Ortodoks Hristiyanlar aynı günde geleneklerine göre kutlarlar.
29 Ağustos: Vaftizci Yahya'nın başının kesilmesi anısı.

b. Yıl İçerisinde Tarihi Değişen Bayramlar:

Karnaval haftası (Paskalya Perhizinden önceki 2. Pazar);

- a. Cumartesi: Tüm ölmüş insanları anma günü,
b. Pazar: Merfe'il lehim (bugün son olarak et yenir ve paskalya bayramına kadar bir daha et yenmez).

Sütlü yiyecekler haftası (Paskalya Perhizinden önceki Pazar), Merfe'il cibin;
bugün son olarak peynir yenir ve bu andan itibaren artık tüm hayvansal ürünleri paskalya gününe kadar yemek yasaktır.

Paskalya perhizinin ilk haftası;

- a. Cuma: Meryem Ana'ya övgü duaları (1. Medih),
b. Cumartesi: Aziz Teodoros'u anma günü,
c. Pazar: Kutsal İkonalar(Ortodoksluk) Pazarı.

Paskalya perhizinin ikinci haftası;

- a. Cuma: Meryem Ana'ya övgü duaları (2. Medih).

Paskalya perhizinin üçüncü haftası;

- a. Cuma: Meryem Ana'ya övgü duaları (3. Medih),
b. Pazar: Yaşam veren çarmlıha tapınma pazarı.

Paskalya perhizinin dördüncü haftası;

- a. Cuma: Meryem Ana'ya övgü duaları (4. Medih).

Paskalya perhizinin beşinci haftası;

- a. Cuma: Meryem Ana'ya övgü duaları (5. Medih),
b. Pazar: Mısırlı Azize Meryem'i anma pazarı.

Paskalya perhizinin altıncı haftası;

- a. Cumartesi: Doğru kişi Aziz Lazarus'u anma günü,

b. Pazar: Çiçek Bayramı, Şaanin-Dallar Pazarı (İsa Mesih'in Yeruşalim'e girişi). Bu günün herkes evinde özellikle erkekler çiçek sepetleri düzenlerler. Düzenlenen çiçekler genellikle çiçekçiden alınmaz evlerde yetiştirilen çiçeklerle hazırlanır. Kilise de çiçeklerle süslenmiştir. Elde çiçeklerle kiliseye gidildiğinde şaka yollu herkes birbirine benim çiçek sepetim daha güzel olmuş der. Çocuklara sepet verilerek kilise içinde dolaştırması istenir. Dolaştıramayacak kadar küçük olan çocukları babaları kucağına alarak ellerinde sepet ile kilise içinde dolaştırır. Kiliseye her gidişte giyim kuşama dikkat edilip en temiz ve düzgün giysiler giymeye dikkat edilirken, bu günde özellikle daha renkli daha bayrama yakışır giysiler bayanlar ve çocuklar tarafından tercih edilir.

Paskalya perhizinin yedinci haftası (Elem haftası);

- a. Büyük Perşembe: İsa Mesih'in Haça gerilmesi,
- b. Büyük Cuma: İsa Mesih'in gömülmesi,
- c. Büyük Cumartesi: Dirilişin öngünü,

d. Paskalya (Diriliş) Bayramı İsa Mesih'in diriliş günü. Çarmıha gerildikten üç gün sonra dirilen ve havarilerine görüldükten sonra göğe yükselen Mesih İsa adına kutlanır. Bu bayram ayrıca yumurta bayramı olarak da bilinir. Aleviler bu bayramı kendi geleneklerine göre herise yaparak Hıristiyanlardan 14 gün önce kutlarlar. Hıristiyanlar ise bayram arefesinde gece yarısından sonra kilise bahçesinde toplanıp şenliklerle kutlarlar. Ertesi gün (Pazar) öğleden sonra yine kilisede toplanır; ayin düzenlenir ve herkes yanında getirdiği genelde kırmızı renge boyanmış yumurtaları tokuşturur. Yumurtanın kırılması dirilişi sembolize eder. Yumurta tokuşturmak isteyen kişi "Bırrıışş" (meydan okuma) diyerek karşıdakileri yumurta tokuşturmaya davet eder. Yumurtası kırılan kaybetmiş sayılır ve kırılan yumurtayı rakibine verir. Bu arada "İsa dirildi" diye başlayan bir ilahi Arapça ve Yunanca Karisimi olarak söylenir ve tokuşturma süresince sürekli tekrarlanır.

Paskalya'dan sonraki 1. Pazar: Aziz Tomas'ın Pazarı.

Paskalya'dan sonraki 2. Pazar: Kokulu yağ taşıyan kadınların pazarı, Ramiye'li Yusuf'u anma pazarı.

Paskalya'dan sonraki 3. Pazar: İnmelilerin pazarı.

Paskalya'dan sonraki 4. Pazar: Samiriyeli kadının pazarı.

Paskalya'dan sonraki 5. Pazar: Anadan doğma görmezin pazarı;

Perşembe: Paskalya döneminin kapanışı ve göğe yükseliş bayramı.

Paskalya'dan sonraki 6. Pazar: Nikia (İzник) konsili babalarının pazarı.

Paskalya'dan sonraki 7. Pazar: Pentekost bayramı, havarilere Kutsal Ruh'un verilisi (Türkoğlu 2006: 77-92), (K1, K12, K13, K14, K15)

4. Çukurova Yöresi Nusayrilerinde Bayram, Anma ve Kutlamaları ile Bu Kutlamalarda Uygulanan Geleneksel İnanç ve Pratikler

Yörede önemli bir nüfusa sahip Nusayriler bulunmaktadır. Arap Alevi olan Nusayrilerin dini bayramları sünnî inanışın dini gün ve bayramları ile ortaklık göstermekle birlikte kameri takvime göre yapılan hesaplamalarla kimi zaman bayramları bir gün önce kutlamaktadırlar. Nusayriler Arap Alevi olmalarına rağmen, Arap akrabalık bağları nedeniyle Arap Ortodoksların kutladığı bayramlardan da birkaçını kutlamaktadırlar. Bu nedenle de Nusayriler yılın önemli bir kısmında bayram ya da dini özel önem verilmiş günleri kutlamaktadırlar. Yıl içerisinde 102 tane bayram vardır. Hemen her bayramda kurban kesilmektedir. Bunların içinde ana önemli sayılan bayramlarda kesilen hayvan sayısı 20-30 civarındadır. Bu bayramlardan bazıları her yıl hep aynı tarihte kutlanırken, bazıları kameri takvim esas alınarak değişebilmektedir. Bazı bayramlar da belli bir tarih belirlenmeden, uygun zamanlarda yapıp, kutlanmaktadır. Kutlama ve bayramları yapılış tarihine göre gruplandırdığımızda,

a. Yapılış ve kutlanış tarihi sabit olup her yıl aynı günde kutlanan bayramlar:

Leylet Milad İsa: 6 Ocak, İyde'l Essene: 14 Ocak, İyde'l Kiddes: 19 Ocak, İyde'l 17 (Nevruz): 30 Mart, İyde'l Aşur 14 Nisan, İyde'l Errabi: 17 Nisan, İyde'l Enis: 26 Nisan, İyde'l Hübüb Errih: 14 Mayıs, İyde'l nahar Abyad: 17 Haziran, İyde'l Havvariyyün: 14 Temmuz, İyde'l Şems-ün Essafa: 14 Eylül, İyde'l Essalib: 27 Eylül, İyde'l Mirac: 12 Ekim, İyde'l Meryem: 18 Ekim, Nuzul el-Vahy: 18 Ekim, Mevlid el-Mühdi: 24 Ekim, Leylet Şaban: 30 Ekim, Mevlid Cafer es-Sadık: 22 Kasım, Leyte 17: 1 Aralık, Leylet 19: 3 Aralık, Leylet 21 5 Aralık, Leylet 23: 7 Aralık, Leylet 27: 11 Aralık, El Birbara: 17 Aralık, İyde'l İbrahim el-Halil: 31 Aralık

b. Kamerî takvime göre ayarlanarak kutlanan bayramlar (Bayramlarla ilgili aşağıda verilecek tarihler 2001 yılına aittir.):

Maktel el-Atfal: 11 Ocak, Evvel zil-Kâde: 24 Ocak, Hüsüy es-zebur li-Davud: 27 Ocak, Hacc Meryem: 1 Şubat, Nüzül el-Vahy li-Muhammed: 9 Şubat, İyde'l Dühül el-Mesih fi'l Heykel: 15 Şubat, İyde'l Naha-i Abyad: 17 Şubat, Tenebbe Muhammed: 22 Şubat, Miled İbrahim el-Halil: 23 Şubat, Hitab Selman el-Farisi: 24 Şubat, Nâ-ca Zekeriyye Rabbah: 25 Şubat, İyde'l İrtifa İsa: 27 Şubat, Teb Allah Ala Davud: 1 Mart, Hitab Muhammed el-Bakır: 3 Mart, İyde'l Adha: 4 Mart, Leylet el-Cumua: 9 Mart, Veladet Muhammed el-Cevved: 10 Mart, İyde'l el-Gadir: 12 Mart, İyde'l Essinden: 13 Mart, İyde'l Essefineh: 14 Mart, İyde'l el-Mubaheleh: 15 Mart, İyde'l Essebin: 22 Mart, Nahar Abyad: 22 Mart, İyde'l el-Fireş: 23 Mart, İyde'l Ennebi Eyyüb: 6 Nisan, İyde'l Eşş'i-nini Zuhur Şamun: 12 Nisan, İyde'l Gaybet el-Kazım: 16 Nisan, sukut Enhicim Bidar Haydara: 21

Nisan, teklim İsa Fil'Mehd: 24 Nisan, Gaybet el-Hasan İbin Ali: 1 Mayıs, Büşaret Zekerriyye bi Yahya: 20 Mayıs, Gayber el-Askeri: 21 Mayıs, İrtifa İsa: 28 Mayıs, İyde'l et-Tasi: 30 Mayıs, Maktel Dilem: 30 Mayıs, İyde'l Mevlid Ennebi: 2 Haziran, Hac Astab el-Kehf: 6 Haziran, İttisal Muhammed bi-Hatice: 6 Haziran, Zuhur Ennebi Hazkil: 14 Haziran, İyde'l Eşşuhada: 16 Haziran, Zuhur Mevlana Ali: 27 Haziran, Mevlid Muhammed el-LBakir: 8 Temmuz, Evvel Cemazi Evvel: 20 Temmuz, Hac Süleymen İbin Davud: 22 Temmuz, İyde'l Hicret Seyidine Muhammed: 27 Temmuz, Mevlid el-Kazım: 3 Ağustos, İyde'l Nübüvvet el-Yes: 17 Ağustos, İyde'l Etteceli:19 Ağustos, Zuhur el-Mesih Fil Ard: 20 Ağustos, İyde'l Süleyman İbin Davud: 21 Ağustos, İyde'l Münacet Meryem: 25 Ağustos, İttisal Ali bi-Fatime: 1 Eylül, Huruc Yunus Min Batın ELhut: 2 Ekim, , İyde'l Büşaret Zekerriyye bi-Yahya: 6 Ekim, Nuzul Ettevat: 11 Ekim, , İyde'l Nahar Abyad: 13 Ekim, Evvel Teşrin: 14 Ekim, , İyde'l Zuhur Adem: 14 Ekim, , İyde'l Ashab el-Keyf: 17 Ekim, Mevlid el-Hassan İbin Ali: 19 Ekim, , İyde'l Seyidine Mikail: 22 Ekim, , İyde'l Mihrican: 29 Ekim, Hilek Firavn: 9 Kasım, , İyde'l Necet Musa: 13 Kasım, Leylet Evvel Ramazan: 15 Kasım, Büşaret Zekerriyye bi-Yahya: 19 Kasım, , İyde'l Yuhanne imm Ezzeheb: 23 Kasım, Nübüvvet Muhammed: 28 Kasım, Veladet el-Askeri: 29 Kasım, İctima Yakub bi-Yusuf: 15 Aralık, , İyde'l Fatır: 15 Aralık, Büşaret Meryem bi-İsa: 18 Aralık, Mevlid Ali Dida: 20 Aralık

c. Yöre ya da şahısların durumuna göre belli bir tarihi olmadan yılın her hangi bir gününde kutlanan bayramlar: Haseneti'l Milli ve ziyaretin adıyla anılan hasenetler Haseneti'l Derviş, Haseneti'l Halil İbrahim gibi.

Şeklinde olduğunu görmekteyiz. Bu gruplandırmanın 1. ve 2. maddesinde yer alan kutlamalar, Nusayrilerin tamamı tarafından bilinen, tarihçesi ve gerekçesi olan günlerdir. Bunlar yaygın bir inanç ve kutlama özelliği göstermesi nedeniyle, Nusayrilerin genel bayramlarıdır. Üçüncü maddede yer alan dini kutlamalar ise bulunan mahallenin kendi sakinlerinin mahalleler ve o yine mahalli ziyaret yerleri için yapılır o nedenle de mahallelere özel kutlamalardır. (Çağınlar: Motif, S.44, 26-27)

Görüldüğü gibi Nevruz gibi pek çok kültürde değişik gerekçelerle kutlanan mevsimsel kökenli bayramlar ile Hıristiyanlarca kutsal sayılan bazı günler de Nusayrilerce önem görmekte ve bayram olarak kutlanmaktadır (Türk: Folklor/Edebiyat, S.26, 90). Nusayrilerin en önemli bayramı ise Kurban Bayramından bir hafta sonra kutladıkları İyd-il Gadir Bayramıdır. İyd Arapça bayram anlamındadır. Bu bayram İyd-il Gadir olarak bilindiği gibi Gadir Humm Bayramı olarak da bilinmektedir. Humm Arapçada su kaynağı anlamındadır, Gadir de bu su kaynağının ismidir. Gerek yazılı kaynaklara gerek din adamlarına gerekse de halka göre Gadir Bayramı'nın kutlanma sebebi şu mite dayandırılır: "Veda hacı dönüşünde Muhammed, hacıları Gadir-i Humm denilen vahada toplar. Burası tüm yolların birleştiği, yani hacıların dağılacığı yerdir. Muhammed, Ali'yi de yanına alarak yüksekçe bir yere çıkar ve Ali'yi kollarından tutup kaldırarak kendinden sonra Ali'nin halife olmasını vasiyet eder (Türk: Folklor/Edebiyat, S.26, 91). İyd-el Gadir Bayramında Nusayriler kadınlar evde iş yapmazlar, erkekler işe gitmezler. O gün ibadet ile geçer. Gecedeki kazanlarla hazırlanan hiriseler, erkeklerin mevlidinden sonra dağıtılır. Mevlit genellikle bulunan semtin daima mevlit yapılan ziyaretinde olur. Erkekler semtin ziyaretinde mevlit/namaz yaparken kadınlar diğer ziyaretlere de giderler. Mümkün olursa gün içinde 7 ziyarete gitmek çok büyük sevap olarak kabul edilir

5. Çukurova Yöresine Bulgaristan, Yunanistan, Kazakistan'dan Göç Etmiş Türklerin Bayram, Anma ve Kutlamaları ile Bu Kutlamalarda Uygulanan Geleneksel İnanç ve Pratikler

Yörede değişik tarihlerde Bulgaristan'dan ve Yunanistan/Selanik'ten Girit'ten göç etmek zorunda kalmış "Bulgaristan göçmeni ve Selanik göçmeni, Girit göçmeni/Giritli" olarak bilinen kişiler Müslüman ve sünni inanışadılar. Bu nedenle de dini bayramlar yöre ile ortaktır. Bunun yanında Çukurova yöresi coğrafi konumundan dolayı yazın sıcak, kışın ise ılıman bir iklime sahiptir. Bu nedenle de yöre kar, buz görmediğinden baharın gelişi aniden fark edilen bir durum oluşturmaz. Anadolu'nun pek çok bölgesinde özel önem verilerek kutlanan nevrüz ya da Hıdırellez yörede bilinen ama uygulanmayan kutlamalardır. Hıdırellez yörede Bulgaristan ve Selanik göçmenleri tarafından kutlanır. 5 Mayıs'ı 6 Mayıs'a bağlayan gece gül ağaçlarına dilekler kağıda yazılarak bağlanır, yüksek tepeye ya da gösterişli bir ağaç altına dileğe göre ev, bebek, araba gibi şekiller topraktan ve taşlardan yapılır. 6 Mayıs sabahı ezandan hemen sonra kalkılarak gül dalına bağlanmış dilekler sökülüp, akan nehre atılır. Bu ya Ceyhan Nehri'dir ya Seyhan Nehri'dir. 6 Mayısta ev işi yapılmaz. Piknik alanında toplanılır. Bu piknik alanı Adana içinde yaşayanlar için Eski Baraj'dır. Burada toplanılarak o gün için bir gün önceden yapılmış yiyecekler yenir, salıncak kurulur sallanılır, müzikle eğlence olmazsa olmazdır.

Yörede yine göç nedeni ile yerleşmiş nüfusları az da olsa Kazak Türkleri vardır. Müslüman ve sünni olan Kazak Türklerinin dini bayramları ortaktır. Bunun yanında yörede bilinen ama kutlanmayan Nevruz, Kazak Türklerinin çok önem verdiği bir bayramdır. Nevruzdan önce evlerde temizlik yapılmakta, yemekler hazırlanmaktadır. Kazak Türkleri Nevruz'u baharın gelişinden öte, yeni yılın başlangıcı olarak 21 Mart'ta

kutlanmaktadır. 21 mart hafta içine gelirse bu kutlama takip eden ilk pazar günü kutlanmaktadır. Adana içinde 21 Mart/Nevruz, genelde Nevruz kutlama âdeti olan göçmen yurttaşların (Özbek, Tatar, Azeri, İranlı) haberleşip bir araya gelmesi ile birlikte kutlanmaktadır. Geleneğin değişmeyen en önemli özelliği geniş bir meydana büyük bir ateş yakılmasıdır. Bu ateşin üzerinden kişiler sıra ile atlamaktadır. Kimi zaman da ateşin yanına konulan demir dövme kütüğünün üzerinde ateşte kızdırılmış demirler dövülür. Ateşten atlamanın anlamı yeni bir döneme arınarak girmek, demir dövmenin anlamı da kişinin demir gibi kuvvetli olması içindir. Ateş ve demirin Ergenekon ile bağlantısı bilinse de inanç olarak arınmak ve kuvvetli olmak olarak inanılmaktadır.

Yörede genel olarak 19. yy. yöreye Kafkasya'dan göç etmiş Çerkezler de bulunmaktadır. Çerkezler Müslüman ve sünî inancındadırlar. Bu nedenle dini bayramlar ortaktır. Çerkezler Kafkasya'da Nevruz'u kutlarken yöreye geldikten sonra kutlama zayıflayarak günümüzde kutlanmaz olmuştur.

Sonuç

Geçmişten günümüze Çukurova coğrafi özelliği, tarıma uygun toprakları, sanayinin gelişmesi ile göç alan yöre olmuştur. Bu göçler kimi zaman ekonomik nedenlerle olurken kimi zaman zorunlu yerleştirmeler nedeniyle olmuştur. Yörede Bulgaristan, Yunanistan, Girit, bugünkü Kazakistan'dan gelen Türkler ile 19. yy. da Kafkasya'dan göç etmek zorunda kalmış Çerkezler bulunmaktadır. Bu toplulukların yanı sıra Çukurova toprakları Ermeni inancından, Musevi inancından olanlar ile Arap-Alevi, Arap-Hıristiyan, Arap-Sünnî topluluklara da ev sahipliği yapmıştır. Yöre görüldüğü gibi tarihsel süreç olarak geçmişten günümüze kadar etnik farklılıkların, dini farklılıkların, gelenek ve inanç farklılıklarının bulunduğu bir yer olmuştur. Her millet ve inanış kendi geleneğini ve pratiğini kendi içinde yaşamaktadır. Her ne kadar kendi içinde yaşamış olsa da etkileşim kaçınılmazdır. Bu nedenle de Arap-Alevilerin inanç ve inanç pratiklerinin takvimine baktığımızda, Arap-Hıristiyan izleri görmek mümkündür. Arap-Aleviler din merkezinde Müslümanlık ile ortaklık yaşadığı için inançlarında ve pratiklerinde Müslüman-Sünnî etki yoğunluktadır. Yöre bayram kutlaması, anmaları incelendiğinde sayılan din ve millet farkına rağmen ortak coğrafya, ortak yaşam ortak kutlamayı getirmiştir. Çukurova yöresinin nüfus yoğunluğu hangi inanışta olsa anma ve kutlamalar da o inanış etrafında yoğunlaşmaktadır. Müslüman-Sünnî inanıştaki nüfusun Türkiye geneli gibi bölgede yoğun olması bu inanışın Ramazan Bayramı, Kurban Bayramı, Kandiller gibi dini bayram ve anmaları herkes tarafından bilinir, tatil olan bayramlarda herkesin tatil olması nedeniyle fark edilir kılmaktadır. İnanışın nüfusu azaldıkça az nüfusun inanışına ait bayram ve anma günleri daha az bilinir kimi zaman da sadece inanışın zümreleri tarafından bilinir haldedir. Müslüman-Sünnî nüfusun bayramlarından sonra, en fazla bilinen bayram ve anmalar Nusayrilere yani Arap-Alevilere aittir. Antakya, Adana, Mersin merkez ve ilçelerinde kalabalık nüfus olarak yaşayan Nusayri kutlama ve anmaları kendileri tarafından bilindiği gibi irtibat halinde oldukları diğer kişiler tarafından da bilinmektedir. Arap-Hıristiyan toplulukların bayram ve kutlamaları ise Ortodoks inanışın en azından sinema, televizyon gibi medya araçlarında film, dizi, belgesel gibi yayınlarda görülmesi ile yabancı olunmayan pratiklerdir. Adana'da bu inanışın olduğu bilinmekle birlikte, bu inanıştaki kişilerin kimler olduğu bilinmemektedir. Antakya ve ilçelerinde ise nüfus olarak yoğun olduklarından dinin inanış ve pratikleri yöredeki diğer kişiler tarafından da bilinmekte, anma ve kutlamalara şahit olmakta, Hıristiyan bayramlarında tebriklenmektedir.

Yörede en az bilinen anma kutlamalar Ermeni ve Musevi yurttaşların bayram-anma ve kutlamalarıdır. Hatta inanan topluluklarının dışında hiç bilinmemektedir. Ermeni yurttaşların Hıristiyan inancına bağlı olduğu bilinmeyip, Ermenilerin kendilerine özgü bir dini olduğu düşünülmektedir ya da hiç bir şey bilinmemektedir. Aynı bilinmezlik Musevilik için de geçerlidir. Yörede eskiden nüfus olarak daha yoğun olan Ermeniler 1930'lardan sonra göç ederek çok azalmışlardır. Ermeni olan yurttaşlar da bugün çok yakınları dışında Ermeni olduklarını söylememektedirler. Aynı şekilde yörede yaşayan Musevi vatandaşlar da çok az kalan nüfusa sahiptir. Az kalan nüfus da kendi inanç ve etnik gruplarının dışında dini ve etnik yapılarını dile getirmemektedirler. Çukurova yöresinde nüfuslarının az olmasından dolayı rahatsızlık yaşamamak için değil de dikkatleri üzerlerine çekmemek için etnik ve dini inanışlarını genel olarak söylememeyi tercih etmektedirler. Çocukların isimleri eğitim ve günlük hayatlarında özellikle de erkeklerin askerlikte dikkat çekmesin diye genel ortak kabul gören isimlerden seçilmektedir. Soyadlar da aynı şekilde yörede ortak bilinen kelimelerden seçilmektedir. Yörede görüşülen Ermeni ve Musevi vatandaşlar dini bilgileri kendileri vermektense çok özellikle internet adreslerini kaynak göstermişlerdir. Buradan edinilen bilgileri sonra kendileri sözlü olarak teyit etmişlerdir. İstanbul, İzmir gibi büyük şehirlerde nüfus yoğunluğu olarak daha kalabalık olunca etnik ve dini kimliği söylemekte sakınca görmeyen Ermeni ve Musevi yurttaşlar özellikle nüfusun çok az olduğu Adana'da geçmişte yaşanan acı olaylar nedeniyle ve yaşanan siyasal güncel olaylar nedeniyle kendilerini ön plana çıkarmayı tercih etmemektedirler. Nüfus yoğunluğu

olarak daha kalabalık yaşanan Antakya ve ilçelerinde özellikle Antakya'nın Vakıflı Köyü'nde ise durum daha farklı olarak herkes etnik yapısını ve inancını ifade etmektedir.

Yörede dini bayramlar kadar geleneksel kutlamalar da renkli bir şekilde yaşatılmaktadır. Türk kültürünün geleneksel mevsimsel kutlamalardan olan Nevruz ve Hıdırellez yöre iklimi nedeniyle bilinmesine rağmen kutlanılmazken yöreye gelen ve geleneğinde bu mevsimsel bayramları kutlama olan topluluklar tarafından kutlanmaya devam etmektedir. Günümüzde de kitle iletişim araçlarının yaygınlığı bu mevsimsel bayramları ve bu bayramlar esnasında uygulanan pratikleri her yerde kutlanır ve bilinir hale getirmiştir. Hem yörede yaşayan geleneğinde bu kutlamalar olan kişiler hem de yöre halkının bilmesi nedeniyle mevsimsel bayramlar da geleneğinde olmayan kişiler tarafından bile sembolik olarak en azından kutlanmaktadır. Özellikle Hıdırellez'de dileklerin gerçekleşmesi için 5-Mayıs'ı 6-Mayıs'a bağlayan gece gül dalına dilek yazıp bağlama yörede yaygın olarak uygulanmaktadır.

Çukurova az ya da çok nüfusa sahip dini ve etnik yapısı farklı toplulukların yaşadığı bir yöredir. Anlayışın ve hoşgörünün varlığı, bayram tebrikleşmelerinde, anma ve kutlamalarda karşılıklı olarak sürmesine neden olmaktadır. Bayramlar, kutlamalar insanların dini inançlarından doğsa da sonuçta insan içindir ve özünde barış ve sevgi yatar. Bu nedenle de her bayram ve kutlama karşındaki kişi ya da kişilerle bağ kurmada bir yol, bir sebeptir. Çukurova yöresi iklimin, coğrafyanın, tarihin bir araya getirdiği etnik yapısı, dini inancı, geleneksel pratikleri farklı olan nüfusun olduğu bir yerdir. Bu birliktelik yaşamın doğal akışında saygı, anlayış ve hoşgörü içinde geçmişten günümüze sürmüş ve sürmektedir.

KAYNAKÇA

- ÇAĞIMLAR,Zekiye (2006). "Bin Yeminle Korunan Kimlik: Nusayrilik", *Motif Dergisi*, Sayı 44, Ocak-Şubat-Mart/2006.
TÜRK,Hüseyin (2001). "Hatay'da Gadir Bayramı", *Folklor/Edebiyat Dergisi* 6.C., Sayı 26.
TÜRKOĞLU, Ali Ekber (2006). *Geçmişten Günümüze Antakya'da Hıristiyanlık*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
<http://ermeniarastirmalari1.blogspot.com/2008/09/ermenilerin-dini-inanc.html>
<http://www.frmtr.com/kultur/1166773-erمني-bayramlari.html>
<http://www.uzmantv.com/ermenilerin-kutladigi-dini-bayramlar-nelerdir>
<http://tr.wikipedia.org/wiki/Ermenistan>
<http://www.turkyahudileri.com/content/view/722/277/lang,tr/>
http://www.minidev.com/kulturler/kulturler_yahudi_bayram1.asp
<http://www.sanaldainumara.net/merak-edilen-sorular-ve-cevaplari/75231-musevi-bayramlari.html>
http://www.turkcebilgi.com/ansiklopedi/musevi_bayramlari
<http://www.webcanavari.net/yahudilik/musevi-bayramlari-t38096.0.html#ixzz1b9AD1S3u>
<http://www.angelfire.com/dc/arastirma/tw022-10.htm>
(İnternet adresleri 2011 yılında çalışmaya ilk başladığında ve çalışma tamamlanmadan önce 2016 Ekim-Kasım-Aralık 2017 Ocak-Şubat tarihleri arasında incelenmiştir)

KAYNAK KİŞİ

(Kaynak kişilerin isteği üzerine isim ve soyadları araştırmacı tarafından yazılmamıştır. Kaynak kişi kısaltmalarında birinci K kaynak kişi, sonra kaçınıcı görüşülen kişi olduğunu belirtir sayı ve sonrasında da kişi kadın ise ikinci K, erkek ise E şeklinde kısaltma yapılmıştır.)

- K1K: L.B., İskenderun doğumlu, Adana'da yaşıyor, Arap-Hıristiyan, 33 yaşında, üniversite mezunu, evli
K2E: S.D., İskenderun doğumlu, Adana'da yaşıyor, Ermeni, 37 yaşında, üniversite mezunu, evli
K3K: S.D., Antakya doğumlu, Ermeni, Adana'da yaşıyor, 35 yaşında, üniversite mezunu, evli
K4K: O.K. Adana doğumlu, Ermeni, Adana'da yaşıyor, 34 yaşında, üniversite mezunu, evli
K5E: E.K. Adana doğumlu, Ermeni, Adana'da yaşıyor, 34 yaşında, üniversite mezunu, evli
K6E: R.K. Adana doğumlu, Ermeni, Adana'da yaşıyor, 64 yaşında, lise mezunu, evli
K7E: Y.T. Adana doğumlu, Musevi, Adana'da yaşıyor, 60 yaşında, lise mezunu, evli
K8E: Y.T. Adana doğumlu, Musevi, Adana'da yaşıyor, 58 yaşında, lise mezunu, evli
K9E: Y.T. Mersin doğumlu, Musevi, Adana'da yaşıyor, 62 yaşında, orta okul mezunu, evli
K10K: Y.T. Mersin doğumlu, Musevi, Adana'da yaşıyor, 69 yaşında, orta okul mezunu, evli
K11K: Y.T. Adana doğumlu, Musevi, Adana'da yaşıyor, 60 yaşında, lise mezunu, evli
K12E: D.B. Antakya doğumlu, Adana'da yaşıyor, Arap-Hıristiyan, 39 yaşında, üniversite mezunu, evli
K13K: S.B.İskenderun doğumlu, Adana'da yaşıyor, Arap-Hıristiyan, 53 yaşında, ilkokul mezunu, evli
K14K: E.B.Antakya doğumlu, Adana'da yaşıyor, Arap-Hıristiyan, 75 yaşında, ilkokul mezunu, evli
K15E: S.B.Adana doğumlu, Adana'da yaşıyor, Arap-Hıristiyan, 80 yaşında, ilkokul mezunu, evli